

CADRUL JURIDIC DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI ÎN ROMÂNIA ÎN RAPORT CU PRINCIPIUL EGALITĂȚII DE ȘANSE

Gherghina Marius Remus, expert
Biroul Teritorial Pitești al Avocatului Poporului

Instituția drepturilor omului de-a lungul timpului a devenit o instituție complexă ce ține atât de ordinea juridică internă cât și cea internațională, definind un ansamblu de drepturi, libertăți și obligații ale oamenilor unii față de alții, ale statelor de a apăra și promova aceste drepturi, intervenind în acele situații în care drepturile omului sunt încălcate.

Cadrul juridic al instituției drepturilor omului, cuprinde reglementări care privesc atât ordinea juridică internă cât și pe cea internațională. În România, cadrul juridic de protecție a drepturilor omului în raport cu principiul egalității de șanse, a fost completat cu ocazia revizuirii Constituției, la alin.3 art.16, adăugându-se o nouă reglementare, în sensul căreia statul român garantează egalitatea de șanse dintre femei și bărbați, pentru ocuparea funcțiilor publice, civile și militare.

Potrivit strategiei naționale pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați, adoptată prin Hotărârea Guvernului nr.319/2006, se are în vedere stabilirea unor măsuri menite să elimine orice formă de discriminare directă sau indirectă și totodată să permită respectarea libertății omului și a drepturilor sale fundamentale. Trebuie menționat faptul că în vederea asigurării cadrului necesar participării depline a fiecărei persoane la viața economică și socială, Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene au adoptat Decizia nr.771/2006 prin care anul 2007 a fost declarat Anul European al Egalității Șanselor pentru toți, mesajul acestei decizii fiind acela că orice persoană din Uniunea Europeană indiferent de sex, rasă sau origine etnică, religie sau convingeri, handicap, vârstă sau orientare sexuală are dreptul la un tratament egal.

Odată cu evoluția societății, și în viața popoarelor au apărut probleme noi, iar concepțiile cu privire la drepturile omului au suferit modificări importante. Au apărut teorii sociale care au căutat să legitimeze prerogativa statului de a interveni pentru apărarea drepturilor și libertăților, de a lua măsuri pentru apărarea drepturilor acestora în baza unei prezumții că statul acționează ca exponent și reprezentant al întregii societăți. Ulterior, conceptul drepturilor omului, elaborat pe planul legislațiilor naționale, a cunoscut o protecție la nivel mondial ca urmare a amplificării problemelor cu care oamenii erau confrunțați dar și ca o consecință a generalizării influenței unor concepții filozofice și religioase, care au afirmat pe primul plan ideea de libertate.

Instituția drepturilor omului a cunoscut un laborios dar și îndelungat proces de cristalizare, înfățișându-se în prezent ca o instituție deosebit de complexă, ce ține atât de ordinea juridică internă cât și de cea internațională. Reflectând un anumit standard câștigat de protecție internațională a drepturilor și libertăților ce aparțin oricăror ființe umane, ea definește și însumează un ansamblu de drepturi, libertăți și obligații ale oamenilor unii față de alții, ale statelor de a apăra și promova aceste drepturi, ale întregii comunități internaționale de a veghea la respectarea drepturilor și libertăților respective în fiecare țară, intervenind în acele situații în care drepturile omului ar fi încălcate într-un anumit stat. Cuprinzând principii, mecanisme, proceduri ce țin de ordinea juridică internă, dar și de cea internațională, instituția drepturilor omului prezintă un caracter bivalent, fiind în acealși timp o

instituție de drept intern, integrată normelor constituționale dar și o instituție de drept internațional, configurând trăsăturile unui principiu juridic aplicabil în relațiile dintre state¹.

Constituția României revizuită prin Legea nr.429/2003, reglementează în Titlul II „Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale“ ale cetățenilor. Dintre drepturile și libertățile pe care le consacră Constituția României, se poate discuta de drepturile civile și drepturile economice și sociale.

În ceea ce privește, drepturile civile și politice, sunt enunțate: dreptul la viață și la integritatea fizică și la integritatea psihică, libertatea individuală, dreptul la apărare, libera circulație, dreptul la viață intimă, inviolabilitatea domiciliului, scretul corespondenței, libertatea conștiinței, libertatea de exprimare, dreptul la informație, dreptul la învățătură, dreptul la vot, dreptul de a fi ales, libertatea întrunirilor, dreptul de asociere, interzicerea muncii forțate, dreptul la petiționare, dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, la recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei.

În categoria drepturilor economice și sociale, regăsim: dreptul la muncă și protecție socială, dreptul la ocrotirea sănătății, dreptul la grevă, protecția proprietății private, dreptul la moștenire, dreptul la protecție socială, protecția copiilor și tinerilor, protecția persoanelor cu handicap².

Printre mijloacele de apărare, garantare și asigurare a respectării drepturilor omului, enumerăm controlul constituționalității, prin intermediul Curții Constituționale (Legea nr.47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, modificată prin Legea nr.429/2003, de revizuire a constituției), prin intermediul instituției contenciosului administrativ, reglementată de Legea nr.554/2004 a contenciosului administrativ, prin intermediul autorității judecătorești și nu în ultimul rând prin intermediul instituției Avocatul Poporului, reglementată prin Legea nr. 35/1997, republicată.

Constituția României revizuită prin Legea nr.429/2003, consacră în Titlul II-„Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale“ la capitolul I, art.16, principiul egalității în drepturi. Astfel, vorbind despre egalitatea în drepturi, este prin ea înseși o egalitate de șanse pe care Constituția o acordă tuturor cetățenilor, fiind și sensul alin.1 al art.16 din Constituție, care garantează egalitatea în fața legii și a autorităților publice, fără privilegiu și fără discriminări.

Prin conținutul său, alin.1 se corelează cu art.4 alin.2 care determină criteriile nediscriminării, acestea fiind rasa, naționalitatea, originea etnică, limba, religia sexul, opinia, apartenența politică, averea sau originea socială³.

Astfel, o completare cu profunde semnificații juridice s-a adus cu prilejul revizuirii Constituției, la alin.3 al art.16, adăugându-se o teză nouă în sensul căreia statul român garantează egalitatea de șanse dintre femei și bărbați pentru ocuparea funcțiilor publice, civile și militare, fiind astfel exprimată la nivel constituțional evoluția aparte a principiului egalității⁴.

În acest context, legiuitorul român a adoptat o serie de acte normative care să întărească cele afirmate mai sus privind principiul egalității de șanse, fiind vorba de:

- Legea nr.202/2002, republicată, privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați;

- Legea nr.48/2002, pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr.137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare;

- Ordonanța Guvernului nr.137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare;

- Legea nr.217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie.

¹ V. Duculescu, Protecția juridică a drepturilor omului-mijloace interne și internaționale, Editura Lumina Lex 1998, p.26 și urm

² Ibidem¹, p.158

³M.Constantinescu, Antonie Iorgovan, Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, Constituția României revizuită-comentarii și explicații, Editura All Beck 2004, p.21

⁴ Ibidem³ p.22

De asemenea trebuie avută în vedere și Hotărârea Guvernului nr.319/2006 privind aprobarea Strategiei naționale pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru perioada 2006-2009 și a Planului general de acțiuni pentru implementarea Strategiei naționale pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru perioada 2006-2009.

În anexa nr.1 privind Strategia Națională pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru perioada 2006-2009, precizează la Punctul I Considerații generale „ că în domeniul muncii femeile suferă o serie de discriminări. Acestea se datorează faptului că există domenii ale economiei în care femeile sunt majoritare sau domenii în care bărbații sunt majoritari. Acest fapt duce la o segregare pe sexe a ocupațiilor, observându-se că cele feminizate sunt în general mai prost plătite.

În pofida progreselor înregistrate, în special în domeniul educației și al ocupării, femeile încă mai întâmpină multe obstacole în atingerea unei egalități reale, inclusiv în ceea ce privește concilierea vieții de familie cu viața profesională. Astfel strategia națională pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați își propune să stabilească o serie de măsuri și de garanții

destinate să elimine orice formă de discriminare directă sau indirectă și să permită exercitarea libertății omului și a drepturilor sale fundamentale care au la bază principiul egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați.

Ministerul Muncii Solidarității Sociale și Familiei prin intermediul Agenției Naționale pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați (ANES), în colaborare cu alte autorități și instituții publice, cu confederațiile sindicale, confederațiile patronale, precum și cu organizațiile neguvernamentale care derulează programe în domeniul egalității de șanse între femei și bărbați, va aplica Strategia Națională pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați și va îndeplini toate funcțiile de stimulare și coordonare a măsurilor prevăzute de acesta⁵. La Punctul II Arii de intervenție, al Strategiei Naționale pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru perioada 2006-2009, sunt reglementate o serie de aspecte privind cadrul legislativ, capacitatea instituțională, viața economică, viața socială, participarea la luarea deciziei, roluri și stereotipuri de gen, monitorizarea și evaluarea Planului general de acțiuni, finanțare. În ceea ce privește ariile de intervenție, referitor la viața economică, s-au stabilit o serie de obiective cum ar fi îmbunătățirea cunoașterii situației femeilor pe piața muncii, sprijinirea accesului egal al femeilor și bărbaților pe piața muncii, concilierea vieții de familie cu cea profesională, respectarea principiului egalității de șanse între femei și bărbați în promovarea profesională, facilitarea inserției pe piața muncii a femeilor aflate în situație sau risc de marginalizare. Au fost stabilite și o serie de obiective și în ceea ce privește aria de intervenție referitoare la viața socială, cum ar fi promovarea participării egale a femeilor și bărbaților în comunitate, promovarea participării egale a femeilor și bărbaților în familie, implicarea bărbaților în promovarea principiului egalității de șanse între femei și bărbați, susținerea măsurilor de prevenire și combatere a traficului de femei⁵.

În vederea asigurării unei participări depline a fiecărei persoane la viața economică și socială, Comisia Europeană a propus demararea anului 2007 ca fiind Anul European al Egalității de Șanse pentru Toți. În acest sens, pe data de 17 mai 2006, Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene au adoptat Decizia nr.771/2006/CE prin care anul 2007 este declarat Anul European al Egalității Șanselor pentru toți. Decizia stabilește patru obiective care vor fi urmărite prin acțiunile și programele care se vor desfășura în acest cadru:

- drepturi (creșterea gradului de conștientizare asupra dreptului la egalitate și nediscriminare precum și asupra problemei discriminării multiple);
- reprezentativitate (stimularea dezbatelor asupra mijloacelor de creștere a participării în societate a grupurilor care sunt victime ale discriminării și a participării echilibrate a femeilor și bărbaților);
- recunoaștere (facilitarea și celebrarea diversității și egalității);
- respect (promovarea unei societăți bazate mai mult pe coeziune.

⁵ Hotărârea Guvernului nr.319/2006 privind aprobarea strategiei naționale pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru perioada 2006-2009 și a Planului general de acțiuni pentru implementarea Strategiei naționale pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru perioada 2006-2009, Monitorul Oficial al României, partea I, nr.270 din 24 martie 2006

Ca urmare a acestei decizii elaborată de către Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene, în ședința Guvernului României din 6 septembrie 2006, Ministerul Muncii Solidarității Sociale și Familiei a fost desemnat ca Organsimul Național de Implementare pentru organizarea participării României la anul European al Egalității de Șanse pentru toți-anul 2007. Mesajul cel mai important pe care Anul European îl va promova atât pentru publicul larg cât și pentru persoanele sau grupurile care suferă din cauza discriminării sau sunt potențiale victime ale discriminării, este acela că orice persoană din Uniunea Europeană indiferent de sex, rasă sau origine etnică, religie sau convingeri, handicap, vârstă sau orientare sexuală are dreptul la un tratament egal.

În ceea ce privește, legislația internă, Legea nr. 202/2002, republicată, privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, este un act normativ, adoptat de către legiuitorul român, al cărui scop este acela de a reglementa măsurile pentru promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați, în vederea eliminării tuturor formelor de discriminare bazate pe criteriul de sex, în toate sferele vieții publice din România.

Actul normativ în cauză este structurat pe câteva capitole mari după cum urmează care definesc clar scopul emiterii acestui act normativ:

- capitolul II-Egalitatea de șanse și tratament între femei și bărbați în domeniul muncii;
- capitolul III-Egalitatea de șanse și de tratament în ceea ce privește accesul la educație, la sănătate, la cultură și la informare;
- capitolul IV- Egalitatea de șanse între femei și bărbați în ceea ce privește participarea la luarea deciziei;
- capitolul V- Autoritățile publice abilitate cu aplicarea și controlul aplicării legislației privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați;
- capitolul VI- Soluționarea sesizărilor și reclamațiilor privind discriminarea bazată pe criteriul de sex⁶.

Câteva considerații se impun în legătură cu prevederile capitolului II- Egalitatea de șanse și tratament între femei și bărbați în domeniul muncii. Prin egalitatea de șanse și tratament între femei și bărbați în relațiile de muncă legea înțelege accesul nediscriminatoriu la: alegerea ori exercitarea liberă a unei profesii sau activități; angajare în toate posturile sau locurile de muncă vacante și la toate nivelurile ierarhiei profesionale; venituri egale pentru muncă de valoare egală; informare și consiliere profesională, programe de inițiere, calificare, perfecționare, specializare și recalificare profesională; promovare la orice nivel ierarhic și profesional; condiții de muncă ce respectă normele de sănătate și securitate în muncă, conform prevederilor legislației în vigoare; beneficii, altele decât cele de natură salarială și măsuri de protecție și asigurări sociale⁷.

În acest sens, angajatorii vor fi obligați să asigure egalitatea de șanse și de tratament între angajați, femei și bărbați, în cadrul relațiilor de muncă de orice fel, inclusiv prin introducerea de dispoziții pentru interzicerea discriminărilor bazate pe criteriul de sex în regulamentele de organizare și funcționare și în regulamentele interne ale unităților, angajatorii fiind totodată obligați să îi informeze permanent pe angajați, inclusiv prin afișare în locuri vizibile, asupra drepturilor pe care aceștia le au în ceea ce privește respectarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați în relațiile de muncă⁸.

O problemă de jurisprudență care trebuie menționată în acest context, este Decizia Curții Constituționale nr.349/2001⁹, prin care s-a soluționat excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.53 și 54 din Codul familiei, excepție ridicată de Letiția Juletecan, în nume propriu și în numele fiicei sale minore, Czako Maria Livia, în Dosarul nr.3.042/2001 al Judecătorei Alba Iulia. Referitor la critica de neconstituționalitate a prevederilor art.53 din Codul Familiei, în sensul că textul ar încălca dispozițiile constituționale ale art.16 alin.1 și 2, Curtea a constatat că aceasta este

⁶ Legea nr.202/2002, privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, republicată, Monitorul Oficial al României, partea I, nr.150 din 01 martie 2007

⁷ Legea nr.202/2002, privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, republicată, Monitorul Oficial al României, partea I, nr.150 din 01 martie 2007, art.7

⁸ Legea nr.202/2002, privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, republicată, Monitorul Oficial al României, partea I, nr.150 din 01 martie 2007, art.8

⁹ Monitorul Oficial al României, partea I, nr.240 din 10 aprilie 2002

neîntemeiată. Asupra dispozițiilor art.54 alin.2 din Codul Familiei, autorul excepției susține că acestea contravin prevederilor constituționale ale art.16 alin.1 și 2 privind egalitatea în drepturi, ale art.26 alin.2, referitoare la viața intimă, familială și privată, ale art.44 alin.1 privind familia și ale art.45 alin.1 privind protecția copiilor și a tinerilor. Curtea a reținut că invocarea neconstituționalității dispozițiilor art.54 alin.2 din Codul familiei vizează dreptul constituțional la viața familială și privată, reglementat ca atare în Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Astfel consacarea prin dispozițiile art.54 alin.2 din Codul familiei a dreptului la promovarea unei acțiuni în tăgăduirea paternității prezumate doar în favoarea tatălui prezumtiv, cu excluderea mamei și a copilului născut în timpul căsătoriei, în egală măsură titlulari ai unui interes legitim în promovarea unei asemenea acțiuni, constituie o încălcare a principiului egalității în drepturi prevăzut la art.16 alin.1 din Constituție. Totodată, Curtea Constituțională consideră că prevederile art.54 alin.2 din Codul Familiei, în măsura în care refuză recunoașterea și pentru mamă a dreptului la acțiune în tăgăduirea paternității prezumate, contravine și dispozițiilor art.44 alin.1 din Constituție care consacră egalitatea dintre soti ca unul dintre principiile pe care se întemeiază instituția familiei. De asemenea, cu referire la dispozițiile art.26 din Constituție, Curtea constată că prin consacarea monopolului tatălui prezumtiv în promovarea acțiunii în tăgăduirea paternității prezumate, art.54 alin.2 din Codul familiei nu dă expresie exigențelor alin.1 al textului constituțional, de a ocroti viața intimă, familială și privată ci dimpotrivă, relevă o imixtiune în aceasta, în măsura în care restrânge drastic posibilitatea de a conferi semnificație juridică unei realități biologice, făcând-o dependentă exclusiv de bunul plac al unei singure persoane, cu ignorarea intereselor legitime și ale altor persoane. Curtea a reținut că textul criticat contravine și alin.2 al art.26 din Constituție, în condițiile în care nu recunoaște și copilului dreptul la acțiune în contestarea paternității prezumate, împrejurare de natură să impună acestuia un anumit statut juridic stabilit prin voința altuia, pe care este ținut să îl accepte în mod pasiv, fără a putea acționa în sensul modificării sale, ceea ce nu poate avea decât semnificația unei negări a dreptului recunoscut oricărei persoane fizice prin articolul constituțional mai sus menționat, de a dispune de ea însăși. Astfel, Curtea Constituțională a admis excepția de neconstituționalitate ridicată de Letiția Juletecan în Dosarul nr.3.042/2001 la Judecătoria Alba Iulia și a constatat că dispozițiile art.54 alin.2 din Codul Familiei sunt neconstituționale în măsura în care nu recunosc decât tatălui, iar nu și mamei și copilului născut în timpul căsătoriei, dreptul de a porni acțiunea în tăgăduirea paternității.

Concluzionând la cele expuse, putem spune că în ceea ce privește cadrul juridic de protecție a drepturilor omului în raport cu principiul egalității de șanse, trebuie subliniat faptul că acest principiu al drepturilor egale și adoptarea legilor care să reglementeze garantarea drepturilor, nu sunt suficiente pentru a asigura că fiecare poate să beneficieze de șanse egale.

Acestea trebuiesc completate printr-o serie de măsuri, care să ducă reglementarea problemelor care există între anumite grupuri și comunități. În acest sens, Anul European al Șanselor Egale pentru Toți 2007, trebuie să fie promotorul unei tratări echilibrate a diferitelor moduri de discriminare cu care se confruntă femeile și bărbații pe motive de sex, rasă sau origine etnică, religie sau convingeri, handicap, vârstă sau orientare sexuală.